

Mokány Sándor 70 éves

Június 10-én ünnepelte 70. születésnapját Mokány Sándor magyar és szláv nyelvész, nyugalmazott egyetemi docens.

A tudomány mai állásának megfelelő szintű, történeti folyamatokat feltáró magyar népetimológiai kutatás megalapozója, a magyar–szláv nyelvi kapcsolatok neves szakértője az akkor Csehszlovákiához tartozó Técsőn született 1932-ben. Tízéves volt, amikor szülei beírták a huszti gimnáziumba. Ekkorra a Kárpátalja már visszatért Magyarországhoz. A kárpátaljai magyarok nem sokáig élvezhették azonban a magyar fennhatóságot, ugyanis a háború végén a térséget a Szovjetunióhoz csatolták.

Mokány Sándor 1949-ig a técsői középiskola tanulója volt. Érettségi után az Ungvári Állami Egyetemen folytatta tanulmányait. 1954-ben szerzett középiskolai tanári diplomát. Az egyetemi évek után a técsői járási pedagógiai-módszertani munkaközösség vezetőjeként dolgozott.

A forradalom évében felvették a Tartui Egyetem aspiránsának. 1956 nemcsak a politikában, hanem a kárpátaljai magyar értelmiség képzésében is fordulatot jelentett, ugyanis az ottani fiatalok – Mokány Sándor ösztönző példáját követve – felfedezték, hogy az Észti SzSzK felsőoktatási intézményeiben szívesen fogadják a távoli magyar nyelvrokonokat. Ukrajnában ugyanis nem álltak rendelkezésre a tartuihoz hasonló feltételek a továbbtanulásra: Észtországban sokkal haladóbb, demokratikusabb szellemiség honolt (ráadásul Ungváron a magyar tanszék csak 1963-ban alakult meg). Különösen igaz volt a nyitottság, a demokratikus, alkotó szellem a Paul Ariste akadémikus vezette tartui finnugor tanszékre, amelynek kebelében Mokány Sándor kutatásait elkezdhette.

Kárpátalja máramarosi ruszin nyelvjárásának magyar jövevényszavairól írt kandidátusi disszertációját 1966-ban védte meg (Мокань 1966a). A több mint félezer oldalas munkát a Tartui Egyetem Könyvtára őrzi. Az értekezés címlapján a jubiláns *A. A. Мокань* néven szerepel, csakúgy, mint a munka nyomtatásban megjelent, azonos című tézisein (Мокань 1966b) és más korai írásaiban. Időközben, 1959-ben Mokány Sándort meghívták a leningrádi egyetem magyar nyelvtanárának, ahol 1971-ben docenssé nevezték ki.

Ekkorra már egy évtizede publikál. Első tanulmányai a szovjetunióbeli finnugor konferenciák köteteiben, valamint a leningrádi egyetem sorozataiban (*Ученые записки Ленинградского государственного университета* és *Вестник Ленинградского государственного университета*) láttak napvilágot. Tíz írást közölt a rangos észtországi finnugrisztikai periodikumban, a *Советское финно-угроведение / Soviet Finno-Ugric Studies*-ban. Ezekből egy társszerzős cikk – a másik szerző nem más, mint a jubiláns felesége, Mokányné Nagy Katalin nyelvjáráskutató, aki tavaly ünnepelte 60. születésnapját.

A Mokány házaspár életében fordulatot hoz az 1977-es esztendő, amikor is Magyarországra települnek. Jubilánsunk a JATE Magyar Nyelvészeti Tanszékére kerül. Előbb tudományos munkatárs, 1980 óta pedig docens. Mokány Sándor generációkat tanított, nevelt, vizsgáztatott a Tiszaparti városban, sokszor emberfeletti teherbírással. Szegedi munkáját hosszabb időre megszakította: 1982-től 1989-ig a pozsonyi Comenius Egyetem vendégoktatójaként dolgozott, 1989 és 1993 között az ELTE Szláv Tanszékének docenseként, 1991-től 1995-ig pedig a prágai Károly Egyetem vendégtanáraként működött. 1997-ben vonult nyugdíjba, de azóta is folytatja Szegeden – változó intenzitással – oktatói, kutatói munkáját.

1978-ig szovjetunióbeli kiadványokban, ezt követően azonban elsősorban a szegedi Néprajz és Nyelvtudományban publikált, de a Magyar Nyelvtől kezdve a prágai egyetem évkönyvéig bezárólag számos más rangos kiadványban is megjelentek írásai. Mokány tanár úr cikkei általában több (sőt: több tucat!) etimológiát tartalmaznak, így az általa megfejtett szavak száma sok százra rúg. Összefoglaló jelleggel előbb önálló kötetben (Mokány 1980), másfél évtizeddel később pedig monográfia terjedelmű tanulmányban (Mokány 1995) tette közzé kutatási eredményeit.

Jó néhány szófejtését átvette az *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* is. Legutóbb újra a szláv nyelvek szókészletének kutatása került érdeklődének homlokterébe: az ukrán szófejtő szótárt (ECYM), illetve Orlovský (1982) gömöri szlovák nyelvjárási szótárát vizsgálja magyar szempontból (Мокань 2000, Мокань 2001, valamint Mokány 2002).

Jubilánsunk nem fog folyvást divatos irányzatokat vitorlájába, és nem tartja a tudományt terminológiai bűvészmutatványnak. Olyan kutató Mokány Sándor, amilyen az őt nagyrabecsülő boldog emlékü Mikola Tibor professzorunk, a „szomszéd” tanszék vezetője is volt: viszonylag szűkszavú, de annál alaposabb. Mokány tanár úr publikációinak a száma félszáz körül mozog. De nem is az írások **mennyisége** teszi a tudóst naggyá, hanem azok **mélysége**. Mokány Sándor annyiban lép túl a korábbi etimológiai kutatásokon, hogy „belülről” ismerve az átadó és átvevő szláv és magyar nyelvjárást és a nyelv által megjelenített tárgyi valóságot, közelít a nyelvtörténet felé; nem szobatudósként, hanem több évtizedes levéltári és terepmunka eredményeinek birtokában. És mint ahogy legendás volt az egykor legtekintélyesebb aktív korú finnugrista Mikola szerénysége, ugyanúgy híres megfontoltságáról, háttérbe húzódásáról Mokány tanár úr. Pedig csak keveseknek adatott meg olyan mélységű tudás a magyar–szláv nyelvi kapcsolatok terén Asbóth Oszkár, Melich János, Kniezsa István és Kiss Lajos után, mint neki.

Mokány Sándor azonban nemcsak elméleti szinten, hanem aktívan is bír számos szláv nyelvet, oktatói pályafutása alatt pedig jól hasznosította is őket. Pedagógiai munkásságának ismertetéséhez tartozik, hogy a magyaron és az ukránon kívül észt nyelvet is előadott (Pozsonyban és Szegeden), pedig észtül saját bevallása szerint „alig tud”. Valójában mi, kollégái tanúsíthatjuk, hogy észt nyelvtudása is elsőrangú.

Végül arról kell még szólnom, amit mindnyájan tudunk Mokány Sándorról, és amiért mindannyian szeretjük és becsüljük őt. Ez pedig Mokány tanár úr legendás áldozatkészsége. Nem hiszem, hogy valaha is lett volna olyan kérés, amit jubilénsunk ne teljesített volna, lett légyen a hozzá forduló idős vagy fiatal, kolléga vagy hallgató.

Nem is olyan régen, 65. születésnapján a Néprajz és Nyelvtudomány XXXVIII. számában köszöntötték munkatársai. Őt év elteltével hadd kívánjak neki a kollégák, barátok nevében e helyütt további jó egészséget és alkotóerőt!

SZAKIRODALOM

- ЕСУМ = *Етимологічний словник української мови*, 1–3. 1982, 1985, 1989. Наукова думка, Київ.
- Мокань, А. А. 1966a. Венгерские заимствования в марамарошском украинском диалекте Закарпатской области. Ленинградский Гос. университет, Ленинград. 542.
- Мокань, А. А. 1966b. Венгерские заимствования в марамарошском украинском диалекте Закарпатской области. Тартуский гос. университет, Тарту. 21.
- Mokány Sándor 1980. Magyar szófejtések. *Nyelvtudományi Értekezések* 105. Akadémiai Kiadó, Budapest. 67.
- Mokány Sándor 1995. Népetimológia mint szóalkotási/szóalakítási mód. *Hungarológia* 8. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest. 3–108.

- Мокань, Ш. 2000. О венгерских заимствованиях в украинском этимологическом словаре. *Материалы международной научно-методической конференции преподавателей и аспирантов...* Издательство С.-Петербургского университета, С.-Петербург. 117–21.
- Мокань, Ш. 2001. О венгерских заимствованиях в украинском этимологическом словаре. *Українське і слов'янське мовознавство. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Збірник наукових праць* 4. Ужгородський національний університет, Ужгород. 361–4.
- Mokány Sándor 2002. Gondolatok egy „magyaros” tájszótár kapcsán. *Magyar Nyelv* XCVIII: 133–40.
- Orlovský, Jozef 1982. *Gemerský nárečový slovník*. Vydavateľstvo Osveta, V Rimavskej Sobote.

Tóth Szilárd